

Ж. Д. Аннілогова,
к. е. н., Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИВАННЯМ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Запропонована відмова від безумовного збереження всіх видів дотування рік за роком. Із метою вдосконалення системи прямої бюджетної підтримки товаровиробників запропоновано ряд заходів та перспективні напрямки формування механізму стабілізації аграрного ринку.

The waiver of the absolute saving of all types of dating is offered year after a year. With the purpose of perfection of the system of direct budgetary support of commodity producers the row of measures is offered. Perspective directions of forming of mechanism of stabilization of agrarian market are offered.

Ключові слова: аграрний ринок, агропромислове виробництво, заходи, інвестування, політика держави, управління.

ВСТУП

Інвестиційна політика держави в АПК покликана стимулювати підвищення ефективності виробництва, структурну перебудову й адаптацію товаровиробників до діяльності в новому ринковому середовищі, розвиток інфраструктури ринку, підтримувати стратегічно важливі виробництва й об'єкти, створювати умови для нормальної конкуренції на зовнішньому та внутрішньому ринках.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- розробити перспективи розвитку інвестування в сільському господарстві;
- вдосконалити систему прямої бюджетної підтримки товаровиробників.

РЕЗУЛЬТАТИ

На наш погляд, інструментами державної інвестиційної політики на даному етапі повинні бути:

- пряма бюджетна державна підтримка товаровиробників АПК, виплачувана у вигляді дотацій і компенсацій. Її необхідно проводити у стратегічно важливих для АПК виробництвах: племінних, насінницьких господарствах, а також серед товаровиробників, відібраних на конкурсній основі для участі в державних програмах (розвитку льонарства, вівчарства, окремих територій тощо);
- безповоротні державні капітальні інвестиції, що є інвестиціями держави в належні йому виробництва, будівництво та реконструкцію меліоративних систем,

розвиток системи освіти тощо. Вони можуть видаватися також на конкурсній основі агропромисловим підприємствам, що беруть участь у державних програмах, якщо державне безповоротне фінансування передбачене їхніми умовами;

- поворотні капітальні інвестиції розміщуються на конкурсній основі серед агропромислових підприємств, що беруть участь у державних програмах, а також державних підприємств і об'єктів інфраструктури;

- короткострокові кредити під пільгові відсотки розміщуються серед товаровиробників АПК комерційними банками, що беруть участь у пільговому кредитуванні на конкурсній основі, з урахуванням кредитоспроможності агропромислових підприємств під заставу їхнього майна. Однією з форм короткострокового кредитування є державні заставні операції із сільськогосподарською продукцією, що здійснюються як за рахунок пільгових кредитних ресурсів, так і в рамках державних інтервенційних операцій держави;

- довгострокові кредити під пільгові відсотки видаються товаровиробникам АПК на конкурсній основі чи самостійно комерційними банками, що беруть участь у пільговому кредитуванні під конкретні проекти з урахуванням кредитоспроможності агропромислових підприємств під заставу їхнього майна чи під гарантії держави;

- товарні короткострокові (паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива, інші ресурси) та довгострокові кредити видаються товаровиробникам АПК фірмами-операторами з урахуванням їх кредитоспро-

можності під заставу їхнього ліквідного майна, у тому числі продукції.

Державна підтримка сільгосптоваровиробників здійснюється за рахунок засобів державного бюджету, бюджетів регіонів і місцевих бюджетів відповідно до рівня прийнятих рішень. Механізми цієї підтримки на різних рівнях не повинні перешкоджати роботі один одного, заважати нормальному функціонуванню ринку.

Бюджетні дотації виплачуються для відшкодування витрат, за реалізаційними цінами, що покриваються не з об'єктивних причин, на продукцію, вироблену в основних зонах товарного виробництва. Бюджетні компенсації виплачуються для забезпечення мінімально достатнього рівня ефективного споживання окремих засобів виробництва, подорожчання яких не компенсується підвищенням цін на сільськогосподарську продукцію. За допомогою дотацій і компенсацій держава підтримує окремі стратегічно важливі виробництва, у тому числі галузі, що забезпечують відтворювальний потенціал, що мають соціальну, екологічну значимість.

На нашу думку, необхідно відмовитися від безумовного збереження всіх видів дотування рік за роком. Система державної підтримки повинна бути гнучкою, відповідати поточним потребам села, реагувати на мінливу економічну ситуацію. Тут однак необхідно дотримуватися визначеної стратегії розвитку. Не можна допустити, щоб фінансовий механізм в АПК складався спонтанно, як реакція на виникаючі об'єктивні та суб'єктивні проблеми. Бюджетні дотації та компенсації повинні сприяти структурній перебудові і концентрації виробництва в основних зонах спеціалізації.

При скасуванні яких-небудь видів дотацій чи компенсацій відповідні засоби повинні перерозподілятися в рамках аграрного бюджету. У перспективі варто переходити до системи прийняття переліку державних програм в АПК до початку сільськогосподарського року без права уряду переглядати їхні умови й обсяги протягом року.

Необхідно відновити виплати по суті державних дотацій на тваринницьку продукцію з державного бюджету. Це дозволить уніфікувати найважливіший вид субсидування, буде сприяти створенню єдиного ринкового простору.

Пряма державна підтримка повинна бути, в першу чергу, спрямована на стимулювання ефективності сільськогосподарського виробництва. Її принципами є: адресність, "прозорість" і зрозумілість механізмів для сільськогосподарських товаровиробників. Виплати повинні бути ритмічними та повними відповідно до бюджетних призначень і затверджених порядків. Бюджетні дотації і компенсації повинні виплачуватися всім сільськогосподарським товаровиробникам, незалежно від форм їхньої власності, організації виробництва та каналів реалізації продукції на внутрішньому ринку.

Державні бюджетні прямі дотації не можуть бути універсальними в галузевому та регіональному аспектах: для різних природноеконімічних зон і продуктів повинні застосовуватися різні їх види. Так, для сільськогосподарських продуктів, конкурентних на міжнародних ринках, повинні створюватися умови, що стимулюють експорт. Для інших базових продуктів можливе застосування тимчасових і поступове протекціоністських

заходів, що знижуються. У регіонах масового й ефективного сільськогосподарського виробництва заходи підтримки повинні бути спрямовані насамперед на підвищення ефективності виробництва, а в регіонах депресивного сільського господарства субсидії повинні бути переорієнтовані на створення додаткових джерел доходів для сільського населення.

Дотації та компенсації сьогодні доцільно виплачувати в розрахунок на одиницю товарної продукції. При цьому перевага повинна віддаватися тим сільськогосподарським товаровиробникам, що забезпечують стабільну роботу, ефективне використання виділених засобів.

Із метою вдосконалення системи прямої бюджетної підтримки товаровиробників ми пропонуємо таке:

- концентрувати дотаційні засоби на особливо важливих напрямках, вчасно переорієнтовувати їх;
- паралельно використовувати одноразові субвенції по раніше затверджених напрямках;
- визначати товаровиробників, що беруть участь у програмах державної підтримки на строго конкурсній основі;
- погоджувати заходи державної підтримки з виконанням товаровиробниками визначених умов і зобов'язань перед державою (за винятком зобов'язань при виборі каналів реалізації та визначенні цін);
- ввести механізми підтримки соціальних гарантій у депресивних регіонах і розвитку в них альтернативних виробництв.

Перспективним напрямком є формування механізму стабілізації аграрного ринку за допомогою закупівельних і товарних інтервенцій. Мається на увазі відділення діяльності державних органів по формуванню продовольчих фондів від їхньої діяльності, спрямованої на стабілізацію аграрного ринку. При такому підході державні заготівельники формують продовольчі фонди, закуповуючи продукцію на аграрному ринку за ринковими цінами. Закуплена продукція використовується як резерв для переробки в продукти харчування та подальшого їх продажу населенню.

Стабілізаційний продовольчий фонд виконує іншу задачу — з його допомогою балансується попит та пропозиція. Це дозволяє уникнути надмірних коливань цін і падіння доходів товаровиробників. Щоб стабілізаційний механізм діяв, інтервенційні закупівлі не повинні мати кількісних обмежень. Інакше не можна буде стримати ні падіння, ні росту цін. Вони повинні вироблятися не на конкурсній, а на добровільній основі. Інтервенційні закупівлі для сільського товаровиробника — остання можливість продати свою продукцію. У випадку постійного надвиробництва інтервенційні закупівлі можуть обмежуватися до визначених місяців реалізаційного року. Фінансуватися стабілізаційні закупівлі повинні окремою статтею. Інтервенційні закупівлі повинні зберігатися, поки не виникне потреба на ринку. Закупівля та збереження продукції здійснюються за рахунок фінансових засобів, виділених для функціонування механізму стабілізації аграрного ринку.

При об'єднанні стабілізаційного (інтервенційного) та продовольчого фондів виникнуть такі ситуації — продукти, призначені для товарних інтервенцій, будуть використані для виробництва продуктів харчування і про-

їдені чи покладені в резерв. Цьому буде сприяти відносна дешевизна продукції, закупленої в порядку інтервенції. В результаті стабілізаційні заходи будуть неможливими, бо продукція, закупається для виробничих нестатків, буде продана в порядку товарних інтервенцій, що викликає перебої на продовольчому ринку.

Організація та функціонування механізму стабілізації аграрного ринку можливі лише при наявності ряду умов і передумов, яких поки немає. Управління ринком конкретного товару значною мірою зводиться до вирішення питань про те, коли і де закупити та коли і куди продати продукцію інтервенційних агентів. Для того щоб ця діяльність була ефективною, потрібна система інтервенційних центрів та інфраструктура стабілізаційного механізму. Крім того, інтервенційна діяльність держави на аграрному ринку вимагає значних витрат. Це означає, що подібну діяльність може собі дозволити держава зі стабільною високоефективною економікою. Для того щоб стабілізаційний механізм аграрного ринку почав працювати, необхідні подолання кризи на ньому та поява стійких надлишків.

Необхідне поетапне освоєння механізму регулювання (стабілізації) аграрного ринку. Це означає, що інтервенції на аграрному ринку доцільно проводити спочатку по обмеженій групі продуктів, а потім, у випадку успіху, розширювати її.

Інтервенційні операції обслуговуються адекватним ціновим механізмом. При проведенні інтервенцій сільськогосподарська продукція буде закуповуватися за мінімальними гарантованими цінами. Ці ціни необхідно формувати на базі витрат виробництва високоефективних сільськогосподарських підприємств і модельних фермерських господарств. Такий підхід означає, що інтервенційні закупівельні ціни будуть відносно низькими.

Для очищення ринку від надлишку продукції можлива застава продукції. В якості ціни в такому випадку виступають кредитні ставки. При такій системі кредитна ставка являє собою заставну ціну виробникам за кожен тонну продукції, дозволяючи, якщо вони того хочуть, одержати кредит. Якщо товаровиробник вирішує залишити кредит, товар стає власністю інтервенційного агентства. Якщо ж виробник вирішує продати продукцію на ринку, то він повинен повернути кредит.

Обидві системи забезпечують приблизно рівну цінову підтримку. Наявність двох механізмів може привести до замішання як серед виробників, так і інтервенційних центрів. Це ускладнить процедуру стабілізації та підтримки, збільшить витрати на них. Застосування мінімальних гарантованих закупівельних цін обійдеться дешевше, тому що оплата здійснюється тільки за закуплену продукцію. Крім того, в останньому випадку менше можливостей для зловживань.

Товарні інтервенції припускають розробку в якості орієнтиру верхньої межі коливань цін. Наближення чи перевищення його є сигналом до продажу інтервенційних запасів. Це не виключає розпродаж дрібними партіями при нормальній ситуації на аграрному ринку, якщо інтервенційні запаси досягають значних розмірів. Таким чином, необхідний розрахунок верхнього значення інтервенційних цін продажу. Можливі різні підходи до визначення цих цін.

ВИСНОВКИ

У даний час необхідно відмовитися від безумовно-го збереження всіх видів дотування рік за роком. Система державної підтримки повинна бути гнучкою, відповідати поточним потребам села, реагувати на мінливу економічну ситуацію. З метою вдосконалення системи прямої бюджетної підтримки товаровиробників ми пропонуємо концентрувати дотаційні засоби; паралельно використовувати одноразові субвенції по раніше затверджених напрямках; визначати товаровиробників, що беруть участь у програмах державної підтримки, на строго конкурсній основі; погоджувати заходи державної підтримки з виконанням товаровиробниками визначених умов і зобов'язань перед державою (за винятком зобов'язань при виборі каналів реалізації та визначенні цін); ввести механізми підтримки соціальних гарантій у депресивних регіонах і розвитку в них альтернативних виробництв. Перспективним напрямком є формування механізму стабілізації аграрного ринку за допомогою закупівельних і товарних інтервенцій. Для очищення ринку від надлишку продукції можлива застава продукції. В якості ціни в такому випадку виступають кредитні ставки.

Література:

1. Лисецький А.С. Поліпшення використання сільськогосподарського потенціалу в Україні / В кн. Соціально-економічна ситуація та шляхи подолання кризового стану в агропромисловому комплексі України. — К.: IAE, 2008. — С. 216—222.
2. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладень // Економіка України. — 1998. — № 12. — С. 16—24.
3. Махмудов О. Інвестиційна політика виходу з депресії // Економіка України. — 2008. — № 5. — С. 37—43.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2009 р.

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ НА РІК

Через редакцію
передплата проводиться
з будь-якого місяця!

Переплатний
індекс: 21847

Свідоцтво
КВ № 12177-1061 ПР
від 11.01.2007 року

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з

ЕКОНОМІКИ

ЗАСНОВНИКИ:

- Рада по вивченню продуктивних сил України
- Національної академії наук України.
- ТОВ "ДКС Центр"

вул. Дорогожицька, 18, к. 29
(044) 458 10 73, 537 14 33, 223 26 28
e-mail: dks@kiev.reic.com
economy_2008@ukr.net